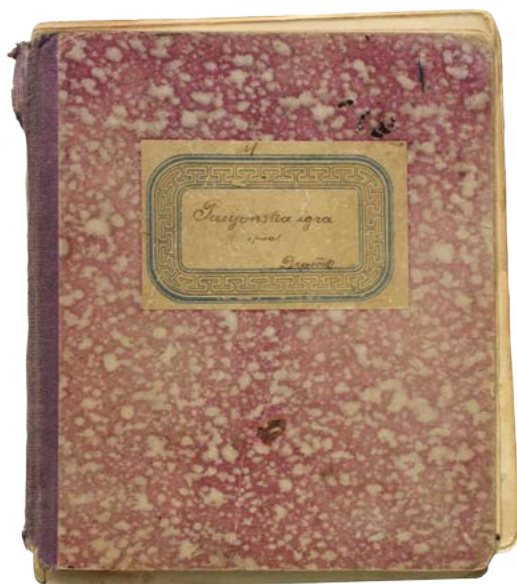

Zadnja stran Draščkovega pasijona iz leta 1912, drugi snopič, razmnožena na ciklografu, 21 cm x 17 cm. Zadnje, enajsto poglavje *Vstajenje* v dveh prizorih se konča z živo sliko, *Kristus se prikaže Mariji in apostolom*. Zadnja stran (94) se konča s kraticami: O.A.M.D.G.E.B.M.V.H. (OMNIA AD MAIOREM DEI GLORIAM ET BEATAE MARIAE VIRGINIS HONOREM – Vse za večjo Božjo slavo in čast Device Marije). Arhiv Župnije Kobjeglava.

Naslovnica drugega zvezka Draščkove pasijonske igre iz leta 1927, 20 cm x 16,5 cm, 121 strani. Arhiv Župnije Kobjeglava.

Alojzij Pavel Florjančič

PASIJONSKA IGRA V KOBJEGLAVI LETA 1927

Povzetek

Na prehodu iz 19. v 20. stoletje so postale v Evropi ljudske igre, med njimi tudi duhovne, verske drame, kot so na primer pasijonske igre, zopet popularne. Na Slovenskem so jih uprizarjali le še na njenem narodnostnem obrobju, tudi na Primorskem, vendar že zelo okrnjene. Za gledališnike pa stare igre zaradi arhaičnega jezika niso bile več primerne, zato so jih začeli pisati na novo. Ivan Drašček je leta 1912 v Mirnu pri Gorici v dvorani uprizoril pasijonsko igro po lastnem besedilu. Za vzor si je vzel takrat zelo popularno pasijonsko igro iz Oberammergau, ki ji je dodal še en, samostojen prizor, *Marijino slovo od Jezusa*. Ta prizor je bil skromen ostanek nekoč zelo razširjenih in atraktivnih pasijonskih iger in procesij na Slovenskem, ki so bile ukinjene med terezijansko-jožefinskimi reformami v drugi polovici 18. stol. Draščekovo Marijino slovo od Jezusa je verjetno edini primer zapisane gledališki tradicije uprizarjanja nekdanjih »Marijinih pasijonov« pri nas, seveda z avtorjevo jezikovno redakcijo.

Drašček je igro leta 1927 ponovno dvakrat uprizoril, in sicer v Kobjeglavi, tokrat na prostem. Šest ur trajajočo uprizoritev si je ogledalo 6 000 obiskovalcev. To je bila mogočna duhovna, kulturna, narodna afirmacija in demonstracija slovenstva na ozemlju, ki so ga zasedali Italijani. Nadaljnje uprizarjanje je italijanska fašistična oblast prepovedala, po 2. svetovni vojni pa pod slovensko komunistično oblastjo tudi ni več zaživela.

So pa leta 1965 uprizorili *Slovenski pasijon* Mirka Mahniča v Slovenskem gledališču v Trstu in ga ponovili leta 1968 pri Sv. Lenartu v Benečiji/San Leonardo, Furlanija – Julijska krajina.

Omenjene uspešne in odmevne uprizoritve pasijonskih iger v Mirnu, Kobjeglavi, Trstu in Sv. Lenartu so spomenik pasijonske tradicije ter slovenske samoniklosti na Primorskem in v Benečiji.

LA PASSIONE DI CRISTO A KOBJEGLAVA 1927

Riassunto

Tra la fine del XIX e l'inizio del XX secolo opere popolari, tra le quali anche quelle spirituali e drammi religiosi (sacre rappresentazioni), come ad esempio sacre rappresentazioni della Passione (Passio Domini nostri Jesu Christi, la Passione di Cristo, la Passione di Gesù) in Europa diventarono di nuovo molto diffuse e amate. In Slovenia furono rappresentate solo ai margini del territorio nazionale, nella regione del Litorale, ma in forma abbastanza ridotta. A motivo del loro linguaggio arcaico per gli artisti di teatro le opere storiche non furono più accettabili, e iniziarono quindi a scriverne di nuove. Nel 1912 Ivan Drašček presentò a Miren pri Gorici *La Passione* con un testo che aveva scritto da solo. Come modello prese la rappresentazione della Passione di Oberammergau, aggiungendo una scena autonoma, *Il congedo di Maria da Gesù*. Questa rappresentazione era un resto abbastanza modesto rispetto alle rappresentazioni della Passione e delle processioni che in precedenza in Slovenia erano state molto diffuse e attraenti, per poi essere abolite tra il tempo delle riforme teresiane e quelle giuseppine nella seconda metà del XVIII secolo. Il congedo di Maria da Gesù di Draščak fu quasi probabilmente l'unico esempio teatrale di rappresentazione di una tradizione scritta della »Passione di Maria« in Slovenia, certo con la redazione linguistica dell'autore. Nel 1927 Drašček presentò l'opera due volte a Kobjeglava all'aperto. La rappresentazione, della durata di sei ore, fu vista da seimila spettatori. Questa fu una affermazione spirituale, culturale e nazionale imponente e nello stesso tempo la dimostrazione dello spirito sloveno nel territorio occupato dall'Italia. Il governo fascista vietò le ulteriori rappresentazioni e dopo la Seconda Guerra Mondiale sotto il governo sloveno-comunista la rappresentazione non tornò sul palco.

Tuttavia nel 1965 fu presentata la *Passione slovena* di Mirko Mahnič al Teatro sloveno di Trieste, e la rappresentazione fu ripetuta nel 1968 a San Leonardo, nel Friuli-Venezia Giulia.

Le suddette presentazioni della passione a Miren, Kobjeglava, Trieste e San Leonardo ebbero grande successo e una forte eco, rappresentano un memento della tradizione della Passione e dell'attività spontanea slovena nella regione del Litorale e in Friuli-Venezia Giulia.

NEPREDVIDEN ZAČETEK NAMESTO UVODA

Pred devetimi leti smo v naši reviji v prispevku o novejših pasijonskih uprizoritvah na Slovenskem omenili Pasijon v Kobjeglavi. Tedaj smo o slednjem vedeli le, da so ga uprizorili že pred 2. svetovno vojno, Kristusa pa naj bi igral kar tamkajšnji župnik (takrat kurat) Ivan Drašček. Zapisali smo tudi, da so ta pasijon igrali vsako leto, vendar podatek ni pravilen, saj so ga igrali samo v letu 1927 oziroma leta V. (5) po fašističnem štetju. Zaradi tedanjega izjemnega odziva na veliko, šest ur trajajočo pasijonsko igro, njenih več tisoč obiskovalcev in velikega pomena za takratno kulturno in splošno samozavest Slovencev je italijanska fašistična oblast preprečila nadaljnje uprizarjanje pasijona.

To pomembno gledališko, duhovno in narodno kulturno dejanje je tako utonilo v pozabo, dokler mi ni pred dvema letoma o njem nove podatke posredoval žirovsko-loški pasijonski sledilec Franc Temelj. Opozoril me je na izvrstno monografijo domoznanca iz Kobjeglave Jožeta Abrama, izdano leta 2014, v kateri je pasijonska igra v Kobjeglavi zgledno predstavljena. Knjiga me je pritegnila. Zapeljali smo se k avtorju v Kobjeglavo, kupili knjigo in stopili še do župnika g. Antona Požarja, v župnišču pregledali dva zvezka rokopisa pasijonske igre ter si ogledali cerkev in prizorišče uprizoritve na padajočem zemljišču za cerkvijo. Zvezka smo preslikali, a nepopolno, kot sem kasneje ugotovil. Že v tamkajšnjem župnišču smo opazili, da ne gre za enotno besedilo, ki naj bi bilo zaradi obširnosti zapisano v dveh zvezkih. Predvidevali smo namreč, da gre za prevod celotne, velike pasijonske igre iz Oberammergaua, zato torej dva zvezka, saj slavni bavarski pasijon zaradi obsežnosti danes uprizorijo v dveh delih, in sicer v dveh dneh.

V resnici sta bila v kobjeglavskem župnišču dva istovetna izvoda, z napisom avtorja na naslovnici. Doma smo začeli besedilo pasijonske igre primerjati z izvirnim oberammergauskim besedilom iz leta 1910, ki mi ga je posodil loški bibliofil Jernej Antolin Oman. Pri besedilu kobjeglavske igre dejansko ni šlo za dobeseden prevod, čeprav je prevajalec očitno poznal izvirno nemško besedilo, kar opazimo pri zgradbi igre in imenih posameznih vlog. Kobjeglavski je tudi krajši od bavarskega, zato so ga lahko odigrali v enem dnevu, vendar zdržema kar šest (!) ur.

Morali smo še enkrat na obisk, predvsem zato, da za primerjavo dosledno presnamemo oba rokopisa. Tokrat je bilo treba pridobiti soglasje koprške škofije. Jeseni smo se v kobjeglavskem župnišču dobili z župnikom g. Cirilom Metodom Cejem. Čakalo nas je presenečenje. Franc Baraga, poznavalec zgodnje-novoveških virov, pomembnih zlasti za zgodovino župnij in Cerkve na Slovenskem, ki je prav takrat tam urejeval župnijski arhiv, je namreč našel še en izvod rokopisa pasijonske igre, dva lista z nepopolnima prizoroma igre in še en snopič s slabo vidnim pasijonskim dramskim besedilom. Slednje je že na prvi pogled kazalo ne le roko Ivana Draščka, ampak tudi to, da imamo pred sabo isto vsebino pasijonske igre,

le da je bila pisana oziroma večkrat tudi razmnožena, predvidoma takrat, ko jo je Ivan Drašček leta 1912, tedaj še kaplan v Mirnu, tam uprizoril. To je torej »Draščkov pasijon«, ki so ga prvotno igrali leta 1912 v Mirnu, nekoliko spremenjenega in dopolnjenega pa leta 1927 še v Kobjeglavi. Draščkov pasijon si zasluži znanstvenokritično izdajo. Tako bi morda prišli do spoznanja, da imamo poleg osrednjega slovenskega, Škofjeloškega pasijona in dveh koroških pasijonov, Drabosnjakovega in Kapelskega s severnega roba slovenskega narodnostnega ozemlja, še eno pomembno pasijonsko besedilo, tokrat s primorskega, zahodnega narodnostnega obrobja. Vsa tri dela pričajo o naši dolgi pasijonski, duhovni in kulturni tradiciji ter živi etnični prisotnosti na zavozlanih križiščih evropskih poti.

NEKAJ O PASIJONSKIH IGRAH NA PRIMORSKEM

Védenje o duhovnih oziroma verskih igrah, med njimi tudi o trpečem Kristusu, tako imenovanem pasijonu, torej o pasijonskih igrah in procesijah na Primorskem, je bolj šibko, če ga primerjamo s tistim na Kranjskem, Koroškem in v osrednji Sloveniji. Ob tem pozabljamo, da so se srednjeveške verske igre vseh vrst, misteriji, mirakli in moralitete, iz prvotne duhovne, pasijonske igre razvile prav na območju Mediterana.¹ Na to nas napeljujejo razmišljanja teatrologa Marka Marina, ki naše primorske kraje postavi v samo srčiko pasijonskih iger v Evropi in tudi v svetu. Marin to misel izpelje iz poročila furlanskega kronista Julianusa o pasijonski igri Ludus Christi (*Pasijon, Vstajenje, Vnebovhod, Izliv Svetega Duha in Poslednja sodba*), ki so jo leta 1298 igrali na dvoru oglejskega patriarha v Čedadu. Izvirno igro so za ožji dvorni in kleriški krog tradicionalno igrali na patriarhovem dvoru v latinskem jeziku, za širše občinstvo pa domneva, da se je vsaj katera od ponovitev igrala pred cerkvijo v ljudskem, slovenskem jeziku, saj je v okolici Čedada poleg Furlanov takrat prevladoval prav staroslovanski živelj.² Že leta 1244 je bila v Padovi na javnem trgu uprizorjena *Repraesentatio Passionis et Resurrectionis Christi* (*pasijonska predstava in Kristusovo vstajenje*), vendar v latinskem jeziku, saj je bila tam živečemu italskemu občinstvu razumljena tudi v latinščini.³

Tudi v oglejskem obredniku iz leta 1495 je opisano velikonočno obredje vstajenja z dramatičnimi prizori, pri katerih sodelujejo tudi laiki. Vsaj v večjih cerkvah pri nas, ki so pripadale Oglejski cerkvi, na primer v Gorici, so obredje izvajali prav tako v latinskem jeziku, saj je bil ta tedaj za katoliško obredje predpisan.⁴

¹ Te se razširijo po zahodni in srednji Evropi in ponoven razcvet doživijo v baroku. Kapucini s pomočjo lokalnih bratovščin v začetku 18. stoletja pasijonske procesije iz Prage prenesejo tudi v Ljubljano in končno v Škofjo Loko.

² Marko Marin, *Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko*, v: Škofjeloški pasijon 2006, Muzejsko društvo Škofja Loka, str. 37–43, Škofja Loka, 2006.

³ Niko Kuret, *Duhovna drama, Literarni leksikon 13*, SAZU – DZS, Ljubljana 1981.

⁴ Robert Podgoršek, *O pasijonskih igrah in procesijah na Slovenskem*, diplomsko delo (seminar-

Etnolog Mirko Matičetov piše: »Preskromno znanje o ljudski dramatiki zapadnih Slovencev sestoji iz maloštevilnih in bežnih omemb: goriški jezuitje so v 17. stoletju prirejali svoje latinske duhovne igre (*ludi spirituales*) kot protiutež ljudskim burkam (*comediae lascivae*), ki so jih glumači izvajali na Travniku. Med beneškimi Slovenci v Šempetru (Špeter Slovenov/San Pietro di Natisone, op. avt.) so se vršile vsako leto do konca XVIII. stoletja pasijonske igre. Toda v kakšnem jeziku? Na kakšno besedilo? Vse, kar vemo, je to, »da so predstavljali vsak veliki petek *ad immemorabili* Kristusovo trpljenje na ravnini poleg sv. Kvirina. Zadnja taka predstava je bila leta 1792, ko je predstavljal Kristusa Ivan Podreka«, praded avtorja knjige *Slavia italiana*. In še v drugi polovici 19. stoletja je Ostermann zabeležil, da v nekih vaseh doline Bele ali v Kanalski dolini pri procesiji na veliki petek nekdo »nosi križ in predstavlja Kristusa, pri čemer hodi bos«. Onstran (na levem bregu) Soče sta s Kristusom hodila tudi dva razbojnika. V Žabnicah v Kanalski dolini so tik pred koncem preteklega stoletja videli Drabosnjakovo pasijonsko igro, ki jo je uprizorila, pač na povabilo domačinov, igralska družina iz Malošč v beljaški okolici.«⁵ Slovenski jezik njihovih severnih rojakov jim je bil pač domač.

Na prehodu iz 19. v 20. stoletje so bile pasijonske igre pri nas žive le še na slovenskem obrobju: Drabosnjakov pasijon so igrali v Podjuni, v Rožu, na Kostanjah, v Štebnu, na Gurah, v Zilji, po Kanalski dolini⁶ in naprej proti Adriji. Josip Mantuani iz tega časa omenja ostanke pasijonskih procesij v Kopru, to je tam tudi videl; navaja pa še Izolo, Piran, Umag in naprej vse do Dubrovnika in Korčule. Pravi, da je posebno dolga na Hvaru, saj traja od sedem do osem ur.⁷ Pasijonska procesija na Hvaru, *Za križen*, je še vedno živa in je uvrščena na UNESCOV seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, kjer se ji je leta 2006 pridružila tudi naša, *Loška procesija velikega petka* (*Processio locopolitana*), poimenovana Škofjeloški pasijon. Prav tako so še posebej znane mlajše dalmatinske žudije, to so slikoviti prizori padanja stražarjev Božjega groba in njihov spektakularen beg iz cerkve.

Zakaj Mantuani (Josip, 1860–1933, umetnostni in glasbeni zgodovinar, arheolog, polihistor), ko leta 1916 prvi objavi celoten tekst Loške procesije – Škofjeloškega pasijona, v študiji omenja ostanke pasijonskih procesij v Kopru, Izoli in Piranu, ne omeni pa takratne velike pasijonske igre v Mirnu? Po našem mnenju zato, ker to ni domača, ljudska pasijonska igra, temveč novo nastala igra, domnevno prevedena iz nemščine, konkretno tiste iz Oberammergaua. Najbrž zaradi istega razloga tudi ne omenja novitete *Trpljenje in smrt Jezusa Kristusa*, pisatelja Frana

ska naloga), str. 5–7, TEOF, Ljubljana, 1967.

⁵ Milko Matičetov: O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev, v: *Slovenski etnograf, letnik 1*, str. 9–56, Ljubljana, 1948, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FIQSJVEL>.

⁶ Pavle Zablatnik, Drabosnjakov pasijon na ljudskem odru, Gledališki list Krščanske kulturne zveze v Celovcu in SPD »Drabosnjak« na Kostanjah, Kostanje, junij 1990.

⁷ Josip Mantuani, Pasijonska procesija v Loki, v: *Carniola, št. 7*, Ljubljana, 2016.

Saleškega Finžgarja iz leta 1896; prevedel jo je iz nemščine (L. Deutsch). Mantuani jo je gotovo poznal, saj so jo igrali v Ljubljani.

PASIJONSKA IGRA V MIRNU LETA 1912

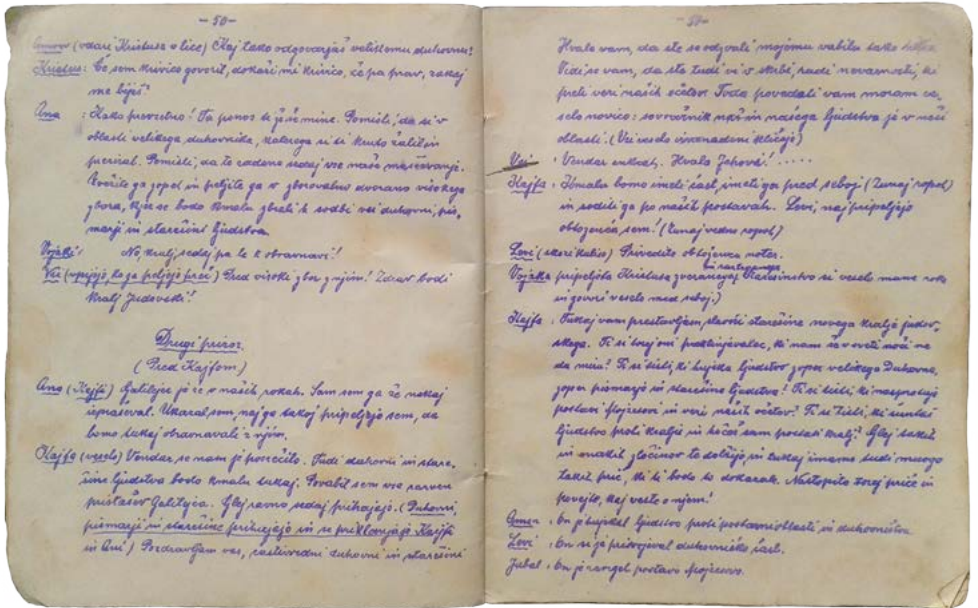
O tem, kako je prišlo do nastanka Draščkovega pasijona in uprizoritve v Mirnu, vemo toliko kot nič. Že v iztekajočem 19. stoletju je v Evropi nastopilo zanimanje za verske igre, tudi za pasijonske. To je bila posledica navdušenja za tako imenovana ljudska gledališča, ki so se ustanovljala v Franciji, Nemčiji, Avstro-Ogrski in tudi pri nas. Vemo, da v tem času na Kranjskem pasijonskih iger niso več uprizarjali. Smo pa že imeli in poznali dve besedili slovenskih pasijonskih iger, to je baročno Romualdovo spokorno procesijo, danes poznano pod imenom Škofjeloški pasijon iz leta 1721 in *Drabosnjakov pasijon iz leta 1818*.⁸ Vendar ti deli tedaj niso igrali, ker so gledališčniki menili, da gledalci »zastarele« igre in starinske govornice ne bi dobro sprejeli. Zato je Deželno gledališče v Ljubljani Franu S. Finžgarju, duhovniku in pisatelju, naročilo novo pasijonsko igro, v Mirnu pa jo je napisal kar njihov kaplan Ivan Drašček. Tako smo na prehodu stoletja na Slovenskem dobili dve sodobni pasijonski igri.

Draščkovo pasijonsko igro so uprizorili v Mirnu pri Gorici na tiho nedeljo, 24. marca 1912, v tamkajšnjem Kulturnem domu Katoliško-delavskega društva. Imela je enajst »predstav«, to je dejanj ali slik, končala se je z *Vstajenjem*. Drašček je število dejanj verjetno povzel po Finžgarjevem pasijonu, ki jih ima prav toliko. Pri besedilu igre se je skoraj gotovo zgledoval po tedaj zelo popularni pasijonski igri iz Oberammergaua. To potrjuje veliko število imen duhovnikov, farizejev, trgovcev v templju in drugih oseb, ki se pojavljajo tako v bavarskem kot tudi Draščkovem pasijonu. Finžgar je pri številu oseb, številu dejanj in obsegu besedila igre bistveno bolj skromen. Prvih dejanj Draščkove igre ne poznamo, ker slabo ohranjeni snopič te igre vsebuje le drugo polovico besedila. Nekatera dejanja so imela pred začetkom tako imenovano *pred sliko*, »živo sliko« (*tableau vivant*). V 9. dejanju je bila to *Izakova daritev*, v 10. *Bronasta kača*, v 11. pa *Kristus se prikaže Mariji in apostolom*. Zagotovo je bila živa slika vsaj še v 1. dejanju, na primer *Izgon iz raja*,⁹ kot jo imajo v Oberammergau še danes. Zanimivo je, da naslovi dejanj in prizorov v ohranjenem snopiču niso vneseni, zapisane so le številke »predstav«, dejanj.

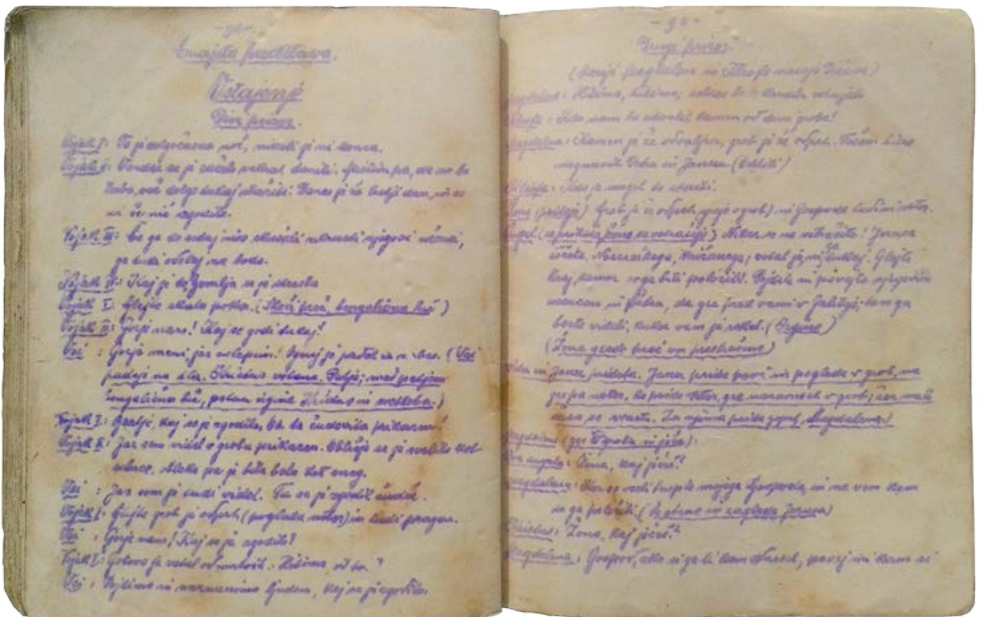
Na odru se je zvrstilo sedemdeset igralcev, igra je trajala kar pet ur, »vendar je ljudstvo kljub vsej gneči vztrajalo do konca ter se potem razšlo z zavestjo, da ni še videlo kaj takega v svojem življenju,« je napisal poročevalec v takratnem

⁸ Andrej Šuster Drabosnjak, Pasijon ali Komedija od celiga grenkiga terpenja ino smerti Jezusa Kristusa našiga ljubiga Gospoda (1818).

⁹ Predstava Škofjeloškega pasijona se začne tudi s prvo sliko *Raj*, ki pa je v resnici živa slika, saj na premičnem odru v resnici odigrajo *Izgon iz raja*.

Besedilo Draščkovega pasijona iz Mirna, drugi snopič, izrez. Vir Župnijski urad Kobjeglava.

časopisu«. ¹⁰ In nadaljuje: »Ljudstvo je prišlo iz vseh krajev; iz mesta in iz bližnjih in daljnih vasi. Prišli so celo iz Kostanjevice, Vojščice, iz daljne Nabrežine, da celo iz daljnega Kobariškega kota. Ni ga bilo človeka, da bi mu bilo žal stroškov in daljne poti. V nedeljo 31. marca 1912 se igra ponovi in se takrat začne gotovo točno ob 3. uri popoldne v »Društvenem domu«. V nedeljo torej v Slovenski Oberammergau.«

Druga predstava je bila naslednjo, cvetno nedeljo in je bila še boljša kot prva, ob tem pa pisec pripomni, da je bilo prisotno le malo »inteligence« iz Gorice in naj bi predstavo »sčasoma delali v večjem slogu, kakor delajo naši bratje na Koroškem v Ziljski in Podjurski dolini. Tam igrajo namreč »pasijon« v naravi s konji in vso drugo napravo, s tem misli gotovo na sceno, kostume, rekvizite.« Pisec ugotavlja, da bi bilo treba nekoliko enotnejše orisati Kristusovo trpljenje. ¹¹ Ne vemo, če so v Mirnu s pasijonsko igro nastopali še v naslednjih letih, je pa Ivan Drašček v Kobjeglavo prenesel svoj pasijon in nato tam vsaj delno upošteval predloge pisca.

O avtorju pasijonske igre v Mirnu (1912) in Kobjeglavi (1927)

Ivan Drašček, duhovnik in kulturni delavec, se je rodil 12. maja 1874 v Podgori pri Postojni, umrl je 13. maja 1952 v Kobjeglavi, kjer je tudi pokopan. Študiral je v Gorici in bil 4. junija 1901 posvečen v duhovnika. Bil je kaplan v Cerknem (1901–1904) in Biljah (1904–1906), župni upravitelj v Jagrščah (1906–1908), kaplan v Mirnu (1908–1912), provizorij v Ročinju (1912–1913), kurat v Štjaku (1913–1925) in na koncu kurat in župnik v Kobjeglavi (1925–1952).

Bil je izrazit primer duhovnika, ki je vedno ostal Slovenec, zelo povezan je bil z vaščani, tesno je sodeloval z njimi, ne samo na duhovnem, ampak tudi na kulturnem in gospodarskem področju. V prosvetno-kulturnem prizadevanju je pokazal posebno ljubezen do ljudske igre in zborovskega petja. Višek delovanja predstavlja velika pasijonska igra, ki jo je sam napisal in priredil. Takoj po prihodu v Kobjeglavo je uprizoril spevoigro *Kovačev študent* in tridejanko *Lažizdravnik*. Ko se je slovenska beseda morala umakniti v cerkev in zakristijo, je tja prenesel razne preproste igre in deklamacije.

Za njegovo duhovniško delovanje je značilno, da se je naslonil na odrasle, zlasti moške. Jedro njegovih sodelavcev so bili člani moškega zbora, ki so redno vadili cerkvene in narodne pesmi. Enako velja za številne člane (več kot 70) apostolstva mož in fantov, ki so se v cerkvi zbirali v nočnih urah pred prvimi petki. Vzdevek »kraški Kristus«, ki se ga je prijel zaradi vloge Kristusa, ki jo je igral v pasijonski igri, je imel tudi zaradi celotne zasnove duhovniškega delovanja.

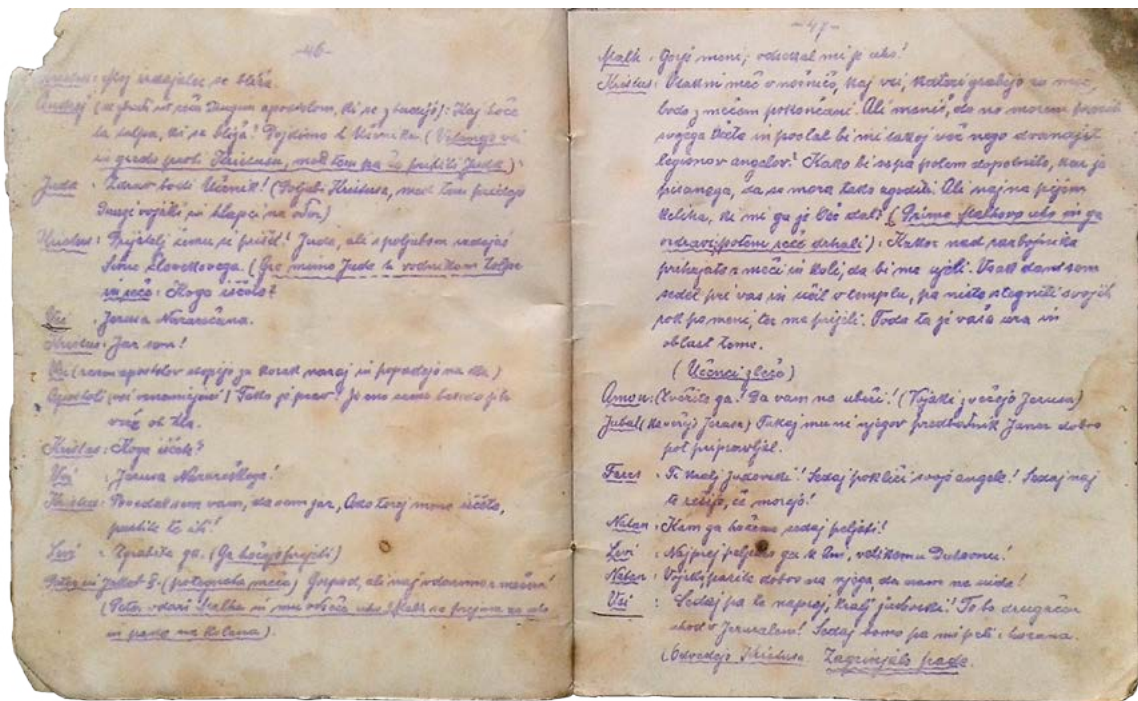
¹⁰ *Novi čas*, Gorica, 29. 3. 1912, št. 13.

¹¹ *Novi čas*, Gorica, 5. 4. 1912, št. 14.

Pomembna je bila tudi njegova vloga pri vzdrževanju in opremljanju cerkve, saj je bila po 1. svetovni vojni potrebna precejšnje obnove. O njegovi priljubljenosti je pričala velika množica ljudi, ki se je zbrala ob njegovi zlati maši. Skladatelj Vinko Vodopivec, njegov sošolec, je prav zanj napisal pesem *Zlatomašnik bod' pozdravljen* (na hrbtni strani je posvetilo), napisal mu je tudi, posebej za Kobjeglavo, skladbo *Sv. Mihael*, ki jo pojejo še danes; obe lastnoročno napisani skladbi sta še vedno v arhivu pevcev.

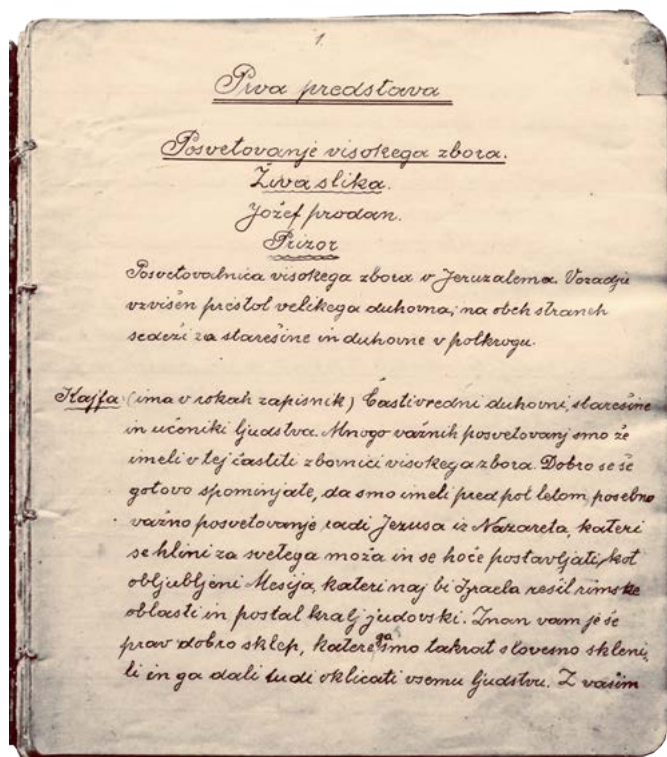
Drašček po vojni žal ni uspel obnoviti Kobjeglavskega pasijona.

Ob njegovi smrti so župnišče precej izropali, izgubilo (ukradlo) se je več dragocenih knjig, verjetno tudi del arhiva, saj takratna oblast in nekateri posamezniki niso bili preveč naklonjeni cerkvi; še manj pa, da bi se dalo iz kronike razbrati neprijetne zapiske o takratnih medvojnih in povojnih dogodkih.

Besedilo Draščkovega pasijona iz Mirna, drugi snopič, izrez. Vir Župnijski urad Kobjeglava.

PASIJONSKA IGRA V KOBJEGGLAVI LETA 1927

Kobjeglava¹²

Prva stran rokopisa besedila Draščkovega pasijona, pasijonske igre iz Kobjeglave leta 1927 (drugi zvezek), arhiv župnije Kobjeglava.

»Drugi binškošni praznik, tj. 6. junija (1912, ob 2. popoldne) se bo uprizorila v Kobjeglavi »Pasijonska igra«, igrokaz v 12 predstavah ali dejanjih, v katerem se nam predstavlja celo trpljenje Kristusovo. V tako velikem obsegu se je med Slovenci predstavljala »Pasijonska igra« prvič v Mirnu pri Gorici leta 1912. Obilnim takratnim udeležencem mirenske in goriške okolice je gotovo še v živem spominu. Še precej izpopolnjeno in preurejeno bomo po petnajstih letih zopet uprizorili to žaloigro vseh žaloiger v Kobjeglavi. Nastopilo bo okrog 80 samo kmečkih oseb (tudi učitelj Gerdol in župnik Drašček, op. Abram), ki se sedaj pridno vadijo, da bodo dobro rešili svoje težke vloge. Glede vstopnine so že sedaj nekateri v skrbeh,

¹² Goriška straža, 11. 5. 1927, str. 3.

češ, da bo previsoka. Vsem, ki se nameravajo udeležiti, bodi povedano, da ne bo treba šteti več kakor 10 lir, morda pa niti toliko ne, četudi bodo sedeli okrog 6 ur na prvih sedežih, če bodo hoteli sedeti na drugih ali tretjih sedežih, ali stati, bodo razmeroma še precej manj plačali. Ta »Pasijonska igra« je edina svoje vrste med Slovenci. Torej na binkoštni ponedeljek v goriški »Oberammergau« v Kobjeglavo, ki je le dobre pol ure oddaljena od (železniške) postaje Štanjel na Krasu. Organizirali so posebne avtobuse iz Trsta in povabili ljudi na vlake iz Trsta in Gorice ter organizirali prevoz iz Štanjela do Kobjeglave z vozovi in avtobusom. Tako kot je že prej Kraški slavček organiziral večino prireditev na binkoštni ponedeljek, je bila tudi pasijonska igra na binkoštni ponedeljek, 6. junija 1927 in ponovitev v nedeljo, 12. junija 1927, obakrat ob 14. uri. Predstava je trajala skoraj 6 ur.

Jožef Abram je bil prvi, ki je leta 2014 v knjižni izdaji dokaj obširno predstavil Pasijonsko igro v Kobjeglavi leta 1927. Iz citiranih arhivskih virov in ustnih pričevanj je sestavil bogat mozaik takratnega pasijonskega dogajanja, kar smo s pridom in hvaležnostjo uporabili pri svojem delu.

»Igrala je tako rekoč vsa vas, pomagale pa so tudi sosednje vasi, največ Štanjel. Ne glede na posmeh in celo odkrita nasprotovanja, je uprizoritev uspela. Zanimivo je bilo kasnejše razmišljanje etnografa Matičetovega, ki je dvomil, da bi bilo treba ta uspeh pripisati verski vnemi igralcev ali gledalcev, saj se je po sosednjih vaseh govorilo, da se Kobljeglavci »s Kristusa norčavajo«. Ker je prav v tistih dneh toča neusmiljeno pobila kobljeglavsko polje, medtem ko je okoliškim vasem prizanesla, so mnogi videli v tem »kazen božjo« za to, ker so »Kristusa oponašali.«¹³

V časopisu Goriška straža so med drugim zapisali: »Dnevi v Kobjeglavi so tudi živ dokaz, kako je naše ljudstvo miroljubno, dostojno in disciplinirano. Na tisoče ljudi je bilo tam v skromni kraški vasici, toda pripetil se ni najmanjši dogodek, da bi bilo treba poseči varnostnemu oblastvu vmes. Mirno, kakor so se množice zbrale, tako so se tudi razšle. In tudi dolgost predstave jih ni nič razburjala. Vživali so resne, svečane trenutke in so potem z radostjo v srcu in s ponosno zavestjo, da vendar še kaj zmoremo, krenili domov. Naj ta živi dokaz že vendar enkrat prepriča oblastva, kako pogršno je njihovo ravnanje, ko mnogokrat delajo našim prosvetnim organizacijam pri njihovih prireditvah toliko potov, stroškov in sitnosti. Prepovejte vse plese, kjer pride večkrat do preteпов, in pustite našemu ljudstvu, da bo pilo iz živega vira svoje samobitnosti.«

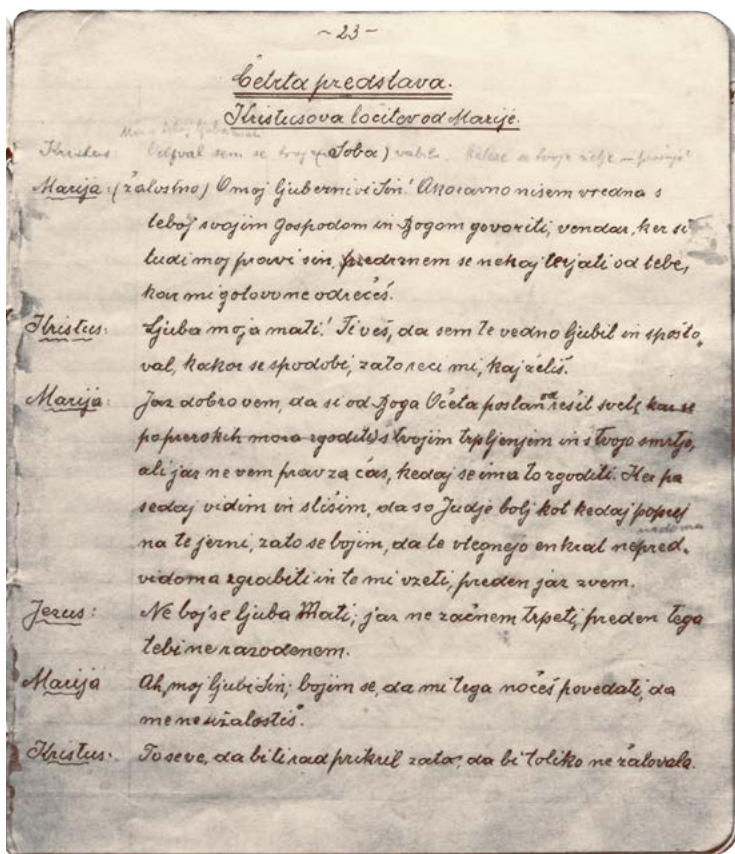
»Pasijonsko igro so igrali v času, ko fašistična oblast ni z naklonjenostjo gledala na take in podobne slovenske prireditve. Člani odbora so napisali: Če ne bo posebnih zaprek, bomo še igrali. Zapreke pa so hitro prišle. Že dogovorjene predstave pasijonske igre v Postojni in Idriji so morali odpovedati, ker so ju fašisti prepo-

¹³ Jožef Abram, *Kobjeglava in Tupelče skozi čas*, KUTD Kraški slavček, Kobjeglava, 2014.

vedali, saj so igrali v slovenskem jeziku. Tako se je ta velik projekt žal predčasno končal in Kobjeglava tako ni postala nov Oberammergau.«

Pasijonska igra je bila zelo uspešna tudi finančno. Tako kot skoraj po vsaki dejavnosti so tudi po koncu obeh predstav začele krožiti govorice, da si je glavni organizator kurat Drašček prisvojil denar. To je odločno zanikal odbor, ki je vodil organizacijo igre, kot piše v članku. Res je, da je za svoj trud dobil nagrado (gospod Drašček in tudi vsi igralci), vendar le toliko, kot so se že prej dogovorili.

Vsekakor je bila Pasijonska igra kulturni dogodek, kakšnega v Kobjeglavi do tedaj in tudi kasneje ni bilo. V spomin na ta dogodek je odbor skupaj s kuratom Draščkom sklenil, da bodo v domači cerkvi na desni strani v ladji postavili oltar Srca Jezusovega. Oltar je bil kasneje odstranjen, ostal je samo kip Srca Jezusovega.«¹⁴

¹⁴ Jožef Abram, *Kobjeglava in Tupelče skozi čas*, KUTD Kraški slavček, Kobjeglava, 2014.

Pregled vsebine igre

(Živa slika: **Jožef prodan**)*

I. dejanje: POSVETOVANJE VISOKEGA ZBORA

Prvič sklenejo umoriti Jezusa

II. dejanje: KRISTUS V BETANIJI

1. prizor: Lazar, Marta in Magdalena pripravljajo mizo
2. prizor: Kristus pride z apostoli
3. prizor: Kristus pri mizi, Marta streže, Magdalena odide
4. prizor: Magdalena mazili Jezusa

III. dejanje: JEZUSOV VHOD V JERUZALEM

1. prizor: Množica gre Jezusu naproti
2. prizor: Kristusov prihod, sprejem z oljčnimi in palmovimi vejami in s pesmijo
3. prizor: Kristus izžene trgovce iz templja in ozdravlja bolnike

IV. dejanje: KRISTUSOVA LOČITEV OD MARIJE

V. dejanje: ZADNJA POT V JERUZALEM

1. prizor: Kristus prihaja z apostoli
2. prizor: Kristus se loči od Marije in prijateljev
3. prizor: Kristus pošlje Petra in Janeza, da pripravita velikonočno jagnje in gre zadnjikrat v tempelj
4. prizor: Juda ostane v templju in ne gre z apostoli za Kristusom
5. prizor: Amon skuša pridobiti Juda za izdajo
6. prizor: Trgovci pridobijo Juda za izdajo in odidejo
7. prizor: Juda se odloči izdati Kristusa; Judov samogovor

VI. dejanje: UMIVANJE NOG IN ZADNJA VEČERJA

VII. dejanje: VISOKI ZBOR SKLENE DRUGIČ UMORITI JEZUSA

1. prizor: Posvetovanje visokega zbora
2. prizor: Juda izda Kristusa

VIII. dejanje: OLJSKA GORA, NA VRTU GETZEMANI

1. prizor: Juda gre z drhaljo lovit Jezusa
2. prizor: Kristus pride z apostoli
3. prizor: Kristus moli na vrtu Getzemani, krvavi pot, angel krepča Kristusa
4. prizor: Judov poljub, Jezusa ujamejo

IX. dejanje: **KRISTUS PRED ANOM IN KAJFOM**

1. prizor: Soba sinedrija, Ana pričakuje Kristusa
2. prizor: Kristus pred Anom
3. prizor: Kristus pred Kajfom
4. prizor: Peter zataji Kristusa
5. prizor: Petrov kes
6. prizor: Visoki zbor sklene peljati Jezusa k Pilatu
7. prizor: Visoki zbor izprašuje drugič Kristusa
8. prizor: Juda vrne denar
9. prizor: Judov obup

X. dejanje: **KRISTUS PRED PILATOM IN HERODOM**

1. prizor: Drhal pripelje Jezusa pred sodno dvorano
2. prizor: Kristus pred Pilatom
3. prizor: Pilat izprašuje Kristusa
4. prizor: Kristus pred Herodom
5. prizor: Kristus zopet pred Pilatom, Pilat izpusti Baraba
6. prizor: Kristusa kronajo in zasramujejo
7. prizor: Pilat obsodi Jezusa v smrt na križu

XI. predstava: **KRIŽEV POT**

1. prizor: Janez naznani Mariji, da je Jezus obsojen v smrt
2. prizor: Jezusa peljejo na goro Kalvarijo
3. prizor: Jezus pade pod križem, sreča žalostno mater
4. prizor: Simon iz Cirene pomaga Jezusu križ nositi
5. prizor: Jezus pade pod križem, Veronika poda Jezusu potni prt
6. prizor: Veronika pokaže potni prt z Jezusovim obrazom

(Živa slika: **Bronasta kača**)*

XII. predstava: **KRIŽANJE**

1. prizor: Kristusa pribijejo na križ, Kristus umrje na križu
2. prizor: Vojaki hočejo Jezusu kosti streti, sluga naznani, da je Pilat truplo Jezusovo daroval Jožefu Arimatejcu
3. prizor: Jezusa snamejo s križa in ga položijo v grob

* Živih slik verjetno niso postavili na oder, ker je bila brez njih tudi objavljena vsebina igre v časopisih po prizorih. Mi smo žive slike vseeno dodali (v oklepaju), ker so sicer zapisane v prvih dveh zvezkih besedila igre.

Seznam vlog

<i>Jezus Kristus:</i>	Ivan Drašček	
<i>Apostoli:</i>		
Peter	Jožef Jazbec	(Amos, član visokega zbora)
Juda	Franc Grmek	
Janez	Karl Fabjan	
Jernej	Rafael Šuc	(trgovec Mojzes)
Simon	Miro Jerič	(trgovec Hagej)
Jakob starejši	Franc Rudež	(trgovec Datan)
Jakob mlajši	Viktor Ščuka	(trgovec Manase)
Filip	Franc Jerič	(trgovec Kore)
Andrej	Alojzij Abram	(trgovec Jona)
Matej	Edvard Rudež	(član velikega zbora Natan)
Tadej	Ivan Grmek	(član velikega zbora Levi)
Tomaž	Jožef Pipan	(veliki duhovnik Ana)
Kajfa	Ivan Gerdol?	veliki duhoven
Ana, veliki duhoven		
Pilat, deželni oblastnik	Franc Abram	
Herod	? Rudež	
<i>Duhovniki:</i>		
Booz, Benjamin, Izak, Ruben, Levi, Jozue		
<i>Farizeji:</i>		
Amon, Samuel, Natan		
<i>Pismarji (pismouki):</i>		
Natanael, Heli, Sadok		
<i>Trgovci:</i>		
Datan, Manase, Mojzes, Hagej, Jona, Kore		
<i>Jezusov krog:</i>		
Marija (Jezusova mati), Magdalena, Veronika, Saloma, Marija Jakobova, Marta, Kleofa, Jožef Arimatejec, Nikodem, Simon gob(avec), Lazar, angel		
<i>Druge govoreče vloge:</i>		
Malh, Baraba, sluga Pilatov, Obed (sluga Herodov), ena dekla, druga dekla Ahasver, Amos, Elifas, Elijud, Zabulon, Salmon, Simon iz Cirene, stotnik (Longin), vojak I., vojak II., vojak III., vojak IV., Elind (nosi žeblje), levi razbojnik, desni razbojnik		
<i>Ljudstvo:</i>		
Možje, žene, bolniki, otroci		

Črno bele slike pasijonske igre v Kobjeglavi hranijo: Vanda Mržek, Lojzka Grmek in Marija Rudež. Posredoval jih je Jožef Abram iz Kobjeglave.

Predstava je bila na rahlo spuščajočem terenu Guornje Gurice, vzhodno od cerkve. Oder je bil pod potjo proti pokopališču, kjer je ob poti stala griža (*kup kamenja*, sedaj je tam vrt Antona Zega), da so bili gledalci razporejeni od spodaj navzgor proti cerkvi; za parkiranje koles so pripravili dvorišče pri Šveglčevih.

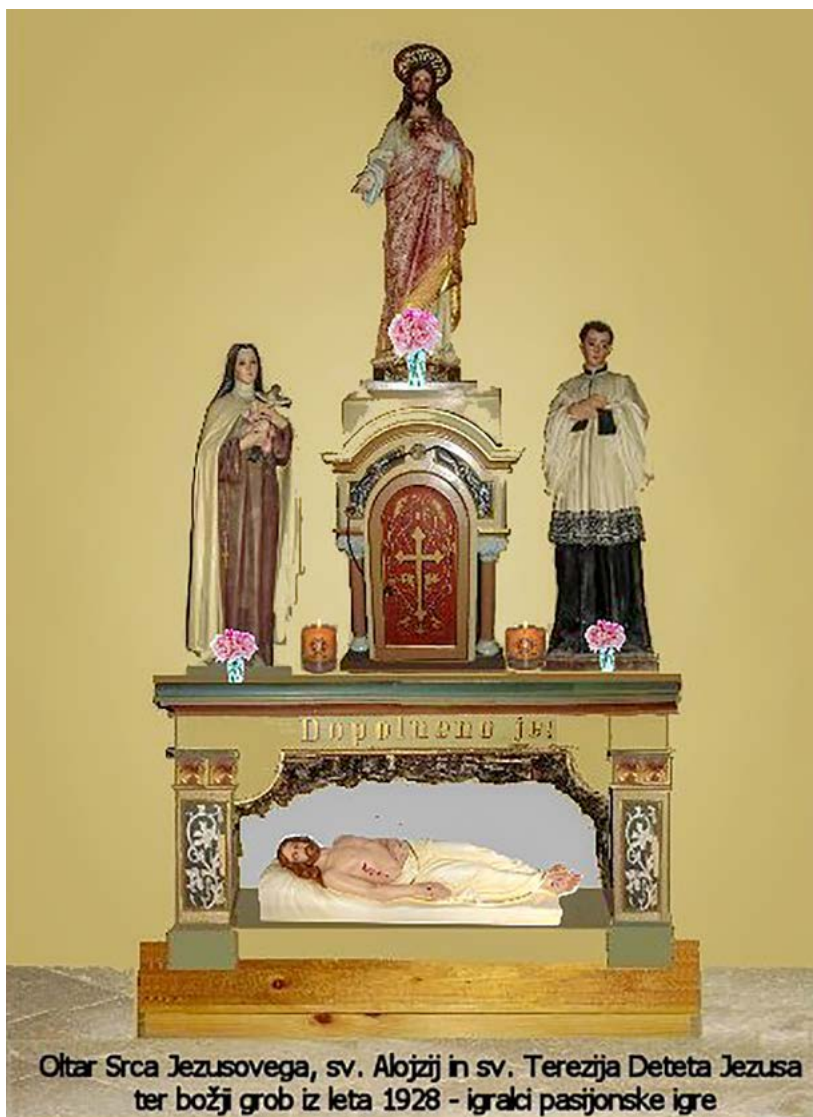
Rekonstrukcija razporeditve dogajanja pasijonske igre v Kobjeglavi. Avtor skice Jožef Abram.

OCENA PASIJONSKE IGRE V KOBJEGLAVI V LETU 1927¹⁵

»Na binkoštni ponedeljek so uprizorili v Kobjeglavi na Krasu Kristusovo trpljenje. Ta uprizoritev ni bila samo krajevnega značaja, kot so navadno vse prireditve po deželi, temveč je vsled svoje vsebine, obsega in sloga zainteresirala najširšo javnost med Slovenci v Italiji. K uprizoritvi so se zgrnile tisočglave množice iz Krasa, Vipavske in celo iz najoddaljenejših krajev. Neznatna Kobjeglava je postajala v minulih praznikih mali naš Oberammergau. Vse ceste so bile žive: avtomobili, motorji, vozovi, kolesa, pešci, so se dobesedno gnetli po cestah, ki peljejo iz Štanjela in Komna. Spominjam se prizorov iz leta 1921 v bavarskem

¹⁵ Filip T(erčelj) v: *Goriška straža*, 10. 6. 1927.

Oberammergauu, kamor dero tujci iz celega sveta gledat velezanimive pasijonske igre. Ne pride mi niti od daleč na misel, da bi ponedeljsko prireditvev primerjal z oberammergauško, a prizori v Kobjeglavi so bili, kar zadeva živahnost pred upri-zoritvijo, v marsičem slični onim.

Zahvalni oltar Kobjeglavski pasijonski igri v cerkvi sv. angela Mihaela je bil postavljen leta 1928.

Fotorekonstrukcija Jožef Abram.

Tekom poldneva se je zbralo okrog tri tisoč udeležencev, ki so komaj dobili prostora v obširnem, amfiteatru podobnem gledališkem prostoru za cerkvijo. Uprizoritev ni bila torej navadna predstava, temveč pravi nazorni ljudski misijon. Kar more v skromnih razmerah nuditi preprosta kmečka vas, vse je sodelovalo pri uprizoritvi. Je ni bilo hiše v vasi, da ne bi imela pri veličastni predstavi igralcev, igralk, rediteljev, čuvajev, itd. Od domačega g. kurata, ki je vodil uprizoritev in nastopal v vlogi Kristusa, mimo učiteljstva, gospodarjev, med njimi že postaranih mož, žena, deklet, fantov in celo otrok, vse je bilo na delu, da bi največja svetovna drama doživela čim lepšo uprizoritev. Koliko mesecev, cele dni, je bilo posvečenih tej predstavi! Treba je bilo urediti primeren prostor. Ne moremo sicer povsem pohvaliti prostora, a kar je bilo najumestnejšega, to so spretne roke primerno uredile in okrasile. Sijajno okrašen oder, nešteto vencev, rožnatih mlajev in pomladnega zelenja je spremenilo obsežen prostor v ličen gaj. Ko se ne bi cmerilo binkoštno vreme, bi bile priprave še smotrnejše in naval še večji. Oder sam je bil velik, vendar ni prišel do veljave vsled tega, ker je bil zaprt in je oviral svetlobo in glas. Polovice udeležencev sploh ni dosegel glas, dasi so igralci govorili močno in razločno. Vsled drenja in dolgega poteka dejanja ni dosegla veličastnost prizorov zaželjenega uspeha. Ko ne bi bila vsebina že itak znana občinstvu, bi uprizoritev ne uspela. Izredno pohvalo pa zaslužijo udeleženci, ki so zelo mirno, dostojno in vztrajno sledili uprizoritvi, dasi marsikateri v dolgih štirih urah niso razločili besed in so bili moteni celo v prizorih. Le mimika igralcev in slikovitost kostumov sta vzbujala pozornost tudi pri najbolj oddaljenih gledavcih.

Dejanje samo so zelo motili in ovirali nekateri nepotrebni prizori, ki vsled sentimentalnih, neevangeljskih in semtertje dolgočasnih dvogovorov, sploh niso premaknili dejanja niti za ped. Srečanje in slovo Marije in trpečega Sina, jokajoče žene, Veronika s krvavim prtom, razni malenkostni prizori kot kockanje, ponavljajoča se zasliševanja itd., bi brez škode lahko izostali, da ne bi motili veličastnih prizorov, v katerih se dejanje značilno razvija.

Med najlepše prizore štejemo lahko sledeče: Triumfalni sprevod Kristusov v Jeruzalem, Zadnja večerja, Kristus pred Kajfom, Judežev obup, Petrov kes, Obsodba, četrta postaja na Križevem potu in Križanje. Pri teh prizorih je umolknila množica in tajnostno prisluhnila pretresljivim scenam. Škoda, da ni v igri več petja, manj dvogovorov in da pretresljivi prizor ni spremljal primeren orkester. Že sama mimika bi bila brez dolgoveznih govorov dovolj učinkovita. Skupine so bile slikovite. Zlasti so vplivale množice na odru. Nastopalo je v nekaterih prizorih nad 80 igralcev. Motilo je skupno govorjenje, ki je bilo nejasno, večkrat hrupno kričavo in nedramatsko. Svetloba je bila kajpada neprimerna in bi neizmerno bolj poživila prizore v vrtu Getzemani in na Kalvariji. Možno je pa seveda to le v velikih dvoranah.

Podrobnejšo kritiko o igralcih, bo prinesel »Naš čolnič«¹⁶. Pohvaliti moramo pa brez pridržka Kajfa, Judeža in Petra. Kristus je bil semtertje preveč monoton in poznala se mu je fizična utrujenost, ki pa ni motila veličastnega nastopa. Marija je igrala preveč sentimentalno in ni napravila vtisa močne žene, junaške mučenice. Igra naj bi se končala s Kristusovo smrtjo, ker je njegov pogreb za zaključek premalo učinkovit.

Ker bi kdo iz navedene kritike, utegnil sklepati na splošne nedostatke, moramo javno poudariti, da naše ljudstvo še ni videlo po vojni tako uspešne in pretresljive drame, kot smo jo videli v Kobjeglavi. Celotni vtis je bil zelo lep. Neverjetna požrtvovalnost voditeljev in igralcev mora vzbuditi v vsakem gledavcu izraz globokega začudenja in odkritosrčno hvaležnost. Z veseljem ugotavljam, da je občinstvo znalo oboje ceniti. Kar je pa še večje moralne vrednosti je to, da igralci v igri niso le nastopali kot figure, temveč so se na igro pripravili ne le s tem, da so jo zunanje doživeli, temveč so vsi kot pripravo na igro prejeli tudi skupno sv. obhajilo. S tem je uprizoritev postala res pravi misijon za vso vas in vsakega, ki je prisostvoval s pravim razpoloženjem. Red pri uprizoritvi je bil vzoren, obnašanje občinstva hvalevredno in materialni uspeh zadovoljiv. Ko v imenu naše javnosti izražamo najlepše čestitke č. g. režiserju, domačemu Prosvetnemu društvu, igralcem in vsem vaščanom, pridržujem zajedno tem čestitkam tudi željo, naj bi se v prijazni Kobjeglavi vsako leto ponavljalo Kristusovo trpljenje in v ta namen izboljšal prostor, besedilo in igra sama preuredila v toliko, da bi prišle s primernimi pevskimi in glasbenimi točkami do popolne veljave najlepše scene. Na ta način bo postala Kobjeglava naš mali Oberammergau, kar prav odkritosrčno želimo. Vsem, ki niso mogli na binkoštni ponedeljek videti te globoke verske in zelo pretresljive največje zgodovinske tragedije, povabimo, naj si jo ogledajo prihodnjo nedeljo. Žal ne bo nikomur.

T.[erčelj]. F.[ilip]«

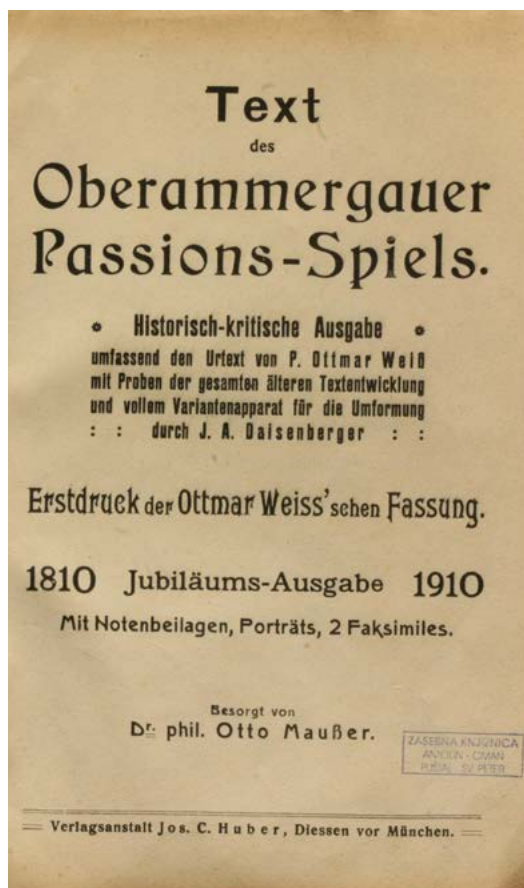
ŠE BESEDA, DVE O PASIJONSKI IGRI V KOBJEGLAVI

K temu, kar sta o uprizoritvi pasijonske igre v Kobjeglavi povedala Filip Terčelj in Jožef Abram, ni kaj dodati. Koliko je pravzaprav oberammergauskega pasijona (v nadaljevanju: OP) res v kobjeglavskem pasijonu (v nadaljevanju: KP)? Že v Mirnu so ljudje, predvsem časnikarji, leta 1912 in tudi leta 1927 v Kobjeglavi, pogosto primerjali obe igri, čeprav so imeli v mislih predvsem dolžino uprizoritve in množičen obisk; seveda so primerjali oba kraja, nekateri pa govorili, da je Drašček tudi prevedel besedilo slavnega bavarskega pasijona, o čemer se še vedno raziskuje.

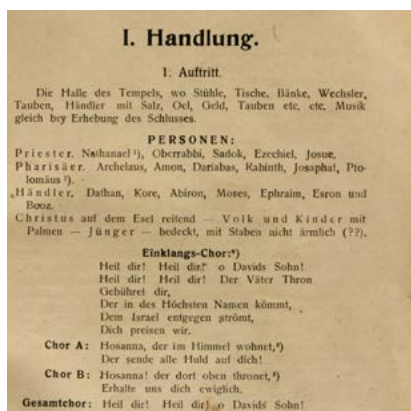
¹⁶ Zaradi prizadetega odziva Draščka na njegovo kritiko, je bil Terčelj v zelo branem in vplivnem časopisu *Naš čolnič* do avtorja zelo uvideven in se je vzdržal kritike na dramaturške zdrse oziroma pomanjkljivosti igre.

Ivan Drašček je gotovo poznal izvorno besedilo, ki je leta 1910, torej dve leti pred njegovo uprizoritvijo pasijonske igre v Mirnu, izšlo v Münchnu kot znanstveno-kritična izdaja na več kot 300 straneh.

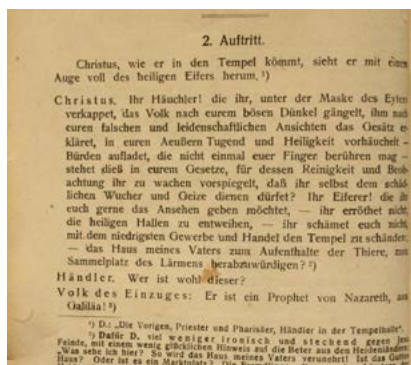
Vendar besedila ni dobesedno prevajal iz nemške predloge OP, držal pa se je zaporedja prizorov, le da je tamkajšnjih 17 dejanj za predstavu v Mirnu reducirjal na le 11. Pravzaprav lahko rečemo, da je Drašček napisal novo, svoje pasijonsko besedilo, zato ga lahko upravičeno poimenujemo *Draščkov pasijon*. Njegovo avtorstvo je še posebej poudarjeno s samostojnim prizorom Marijinega slovesa od Jezusa. To, 4. dejanje Četrta predstava: *Kristusova ločitev od Marije*, je vstavil za prizorom Jezusov slavnostni vhod v Jeruzalem. Mogoče je to tudi vzrok za razširitev KP na 12 dejanj.

Naslovna stran tekstovne knjige pasijonske igre v Oberammergau.

Prvo dejanje, začetek prvega in drugega prizora.

Drašček se je za imena sodnikov, farizejev, pismoukov in trgovcev zgledoval po oberammergauski predlogi.

S to razširitvijo Draščkovega besedila je KP še vedno precej manj obsežen kot OP, a predstava je vseeno trajala od pet do šest ur.¹⁷ Terčeljeva kritika o motilnih, nepotrebnih, neevangeljskih prizorih in dolgočasnih dvogovorih je bila seveda pravilna, kar je avtor dojel, in, kolikor se je dalo v zelo kratkem času, upošteval pri naslednji uprizoritvi. Ker pa je bilo izloženo prav to, njemu ljubo slovo Marije od Jezusa, je to odločitev verjetno težko sprejel in se kasneje nanjo tudi javno odzval.¹⁸ Prav ta prizor je bil eden redkih, če ne celo edini prizor v Draščkovi igri, ki ni bil prirejen iz OP; bil je njegovo avtorsko delo.

Marijini pasijoni, katerih glavna tema je Marijino trpljenje zaradi trpljenja in smrti Sina, imajo pri nas dolgo tradicijo, ne samo od Jožefinske verske reforme naprej. Dejansko gre za terezijansko-jožefinske verske ukrepe, saj je Škofjeloški pasijon leta 1768 ukinil goriški nadškof Attems, torej še v času vladanja Marije Terezije. Poleg *Zlatega očenaša* so prav *Marijini pasijoni* zapolnili »pasijonsko luknjo« po prepovedi pasijonskih procesij in iger. Ne bomo jih navajali s Koroške in Kranjske, spomnimo se raje še enkrat na ostanke pasijonskih iger v naših priobalnih mestih. Ti pasijonski ostanki, ki jih je navedel Mantuani, so prav *Marijini pasijoni*. Ne pozabimo, da je bila marijanska drža ljudem vedno ljubša kot kristološka, in to že v začetkih, na primer pri vzhodnih očetih, kot pri Gregorju Nazianškemu v 4. stoletju, krepila se je še v srednji vek. Spomnimo se samo na »našega« Filipa Žičkega¹⁹ in njegovih 10.133 verzov obsegajoči ep o Marijinem življenju (*Vita Mariae et salvatoris metrica*), ki ga imamo celo v slovenskem prevodu. Kasneje, v renesansi in času protestantizma z racionalizmom, je taka naravnost nekoliko zavrta. Se pa zato močno razvije v baroku in odzvanja do danes; no, s kratkimi presledki. Skratka, Kobjeglavski pasijon nas lahko spodbudi, da se tem stvarjem podrobneje posvetimo.

¹⁷ Za primerjavo povejmo, da je 31. uprizoritev OP leta 1922 trajala od 8. do 18. ure, torej polnih 8 ur, saj je bil med 12. in 14. uro odmor za kosilo. Igro bi sicer v Oberammergau morali po običaju igrati leta 1920, vendar so jo prestavili za dve leti, ker je veliko igralcev, pevcev in drugih sodelujočih padlo v svetovni vojni, bilo ranjenih ali so bili v ujetništvu. Na oder so postavili osemnajst živih slik z motivi iz Stare zaveze. Da si predstavljamo dimenzije tamkajšnje igre, povejmo, da je bilo v avditoriju 4 200 gledalcev, na odru pa 110 govorečih vlog in množica nastopajočih stastistov, s filharmoničnim orkestrom in z velikim pevskim zborom ter s tehničnimi, redarskimi in drugimi dejavnostmi. Skupaj kar 760 udeležencev pri igri, kar je bila četrtnina vseh tamkajšnjih prebivalcev. Od maja do septembra so imeli trideset ponovitev, ogledalo si jih je 311.000 obiskovalcev, od teh 100.000 iz tujine, med njimi tudi Filip Terčelj.

¹⁸ *Goriška straža*, 29. julij 1927.

¹⁹ Filip, kartuzijan, nabožen pesnik, po rodu morda iz Srednjega Frankovskega, je med leti 1300–1350 živel v Žički kartuziji. V nemškem jeziku je zložil 10.133 verzov obsegajočo pesnitev o Marijinem življenju, uporabljajoč starejše latinske pesnitve z isto vsebino, in je svoje delo posvetil neki hiši nemškega viteškega reda, najbrž velikonedeljski. Filipovo pesnitev je poslovenil Matija Zemljčič, *Kartuzijanskega brata Filipa Marijino življenje*, Maribor, 1904. Vir: *Slovenska biografija*.

O FILIPU TERČELJU, OCENJEVALCU PASIJONSKE IGRE V KOBJEGLAVI LETA 1927

Prav je, da predstavimo še Filipa Terčelja, predvsem zaradi njegove profesionalne kritike pasijonske igre in njega samega. Tako bomo bolj razumeli razmere v dvajsetih letih prejšnjega stoletja na Primorskem, v objemu prve italijanske okupacije, ki se Terčelju drugič ponovi v Ljubljani, kjer pa doživi po vojni svoj pasijon, pravi križev pot in križanje samo.

Filip Terčelj, slovenski duhovnik, pisatelj, pesnik, nabožni pisec, publicist, narodni delavec in mučenec. Rodil se je 2. februarja 1892 v Grivčah na Vipavskem, umrl je 7. januarja 1946 v Davči (Selška dolina). V Ljubljani je končal škofijsko gimnazijo, nato še bogoslovje in bil posvečen leta 1917.

Med leti 1917 in 1921 je bil kaplan v Škofji Loki. Takrat, med vojno in po njej, je bilo veliko pomanjkanje, zato so bili zlasti reveži na robu preživetja. Terčelj se jim je še posebej posvetil in se pokazal kot velik človekoljub in izjemen organizator. Zato je v Loki zbudil veliko občudovanje, vendar tudi velik odpor bogatih Ločanov in idejnih nasprotnikov. Slednje ga je verjetno kasneje stalo življenja, ko se je po 2. svetovni vojni za kratek čas zopet pojavil na Loškem. Nekaj več o Terčelju iz tega časa lahko preberete na koncu našega prispevka.

Zaradi svojega socialnega dela ga je škof Jeglič poslal na izobraževanje v tujino. Študiral je na socialni pedagoški fakulteti v Kölnu, kjer je pridobil naslov profesorja teologije s pravico javnosti. Z metodami prosvetnega dela se je seznanjal v Kolpingovih ljudsko-prosvetnih ustanovah v Mönchengladbachu. Med študijem je skrbel za slovenske izseljence na Vestfalskem in zanje ustanovil slovensko zasebno šolo v Hambornu. Ker se je še posebej zanimal za ljudsko gledališče, si je v Oberammergau ogledal tamkajšnjo slovito pasijonsko igro. Po vrnitvi domov je bil Terčelj iz ljubljanske škofije (rodil se je na kranjski strani Hublja) leta 1922 posojen goriški nadškofiji, kjer je primanjkovalo duhovnikov, ki jih je fašistični režim razseljeval po Italiji. V pomembnem duhovniškem Zboru svečenikov sv. Pavla je Terčelj postal vodja v odseku za kulturno iniciativo in iz njega tega leta v Gorici ustanovil *Prosvetno zvezo* ter postal njen generalni »zvezni« tajnik. Prosvetna zveza je postala po veliki vojni največja slovenska kulturna matica na Primorskem. Terčelj je organiziral prosvetna društva s tečaji in knjižnicami, dramski in telovadnimi odseki, tako je bilo leta 1925 na Goriškem v 162. društvih že 12 000 članov. Glasilo zveze je bil časopis *Naš čolnič*, njegov urednik in glavni pisec je bil Filip Terčelj. Časopis je izhajal od decembra 1923 do januarja 1929, ko so bili že vsi drugi slovenski časopisi in kulturna društva ukinjeni. Terčelj je postal tudi duhovni vodja in katehet v slovenskem zavodu Alojzijevišče ter član vodstva Goriške Mohorjeve družbe. Vanjo je v službo povabil njihovega mladega pisca Franceta Bevka

iz Zakojce. Za svoje številne prispevke in knjige je pri pisanju večkrat uporabljal psevdonime: Grivški, Čavenski, Pelikan ali pa se je podpisoval s Filip ali kraticama, F. T. Italijanske oblasti so Terčelja zaprle leta 1931, naslednje leto je bil obsojen na 5 let konfinacije v Campobasso, a bil po enem letu izpuščen. Moral se je dnevno javljati oblastem in ni smel opravljati nobene službe.

Leta 1934 je pred ponovno aretacijo prebегnil v Ljubljano in bil do leta 1945 suplent za nemščino in profesor verouka na II. državni, danes Poljanski gimnaziji, ter kurat v prisilni delavnici. Italijani so ga ob okupaciji leta 1941 zaprli, za njimi so ga nadzirali tudi Nemci. Terčelj je zbiral dijaštvo in prirejal številne glasbeno-gledališke predstave. Dijakom je pomagal tudi materialno, reševal je ljudi, ki so imeli težave z italijanskimi in nemškimi okupacijskimi oblastmi (družini Tomšič in Breclj). Med okupacijo je finančno podpiral OF, komunizem pa je dosledno zavračal, kar pa je bilo zanj usodno. To še toliko bolj, ker je na zaslišanju rekel tudi, da se mu: »... je zdelo zamalo, da so se buržujski elementi istovetili s proletarskim gibanjem ...«. Takoj po prihodu partizanov je bil odstranjen iz gimnazije, izgubil je stanovanje, bil osumljen izdajstva, zaničevan in tri mesece zaprt. Ko pa mu niso mogli dokazati krivde, so ga spustili in se je brez vsega znašel dobesedno na cesti. Želel je domov, na Primorsko, vendar mu niso dovolili, nadzorovali so ga. Pisno se je obrnil na nekdanjega literarnega sodelavca Franceta Bevka, a odgovora vplivnega politika ni prejel. Seznanil se je z duhovnikom Francem Krašnjo in mu šel, z vednostjo in soglasjem oblasti, pomagat pri dušnopastirskem delu župnije Sorice in vikariata Davče. V božičnem času leta 1945 so iz vasi pod Ratitovcem in iz Davče izselili 14 družin (89 oseb) ter jih kasneje iz Škofje Loke z vlakom poslali čez mejo v Avstrijo. Oba duhovnika sta se 7. januarja 1946 peš odpravljala proti Železnikom, da bi se od tam z avtobusom odpeljala v Ljubljano. Nameravala sta posredovati pri prijateljih in znancih (Bevk, Maček, Breclj, Tomšič), da bi se izgnanci vrnili. Na poti sta ju zajela aktivista, člana KPS, ju odpeljala v nasprotno smer proti Davči in ju v Štultcovi grapi predala pripadnikom KNOJA, ki so bili nastanjeni na meji. Ti so ju zahrbtno ustrelili in ju tam zakopali. Domačini so najprej našli brevir, ki jim je nakazal, kje je grob. Kasneje so oba prekopali na davško pokopališče.²⁰

FILIP TERČELJ V ŠKOFJI LOKI

Filip Terčelj je bil že na začetku duhovniške poti prepričan, da ni dovolj le osebna dobrotelost, ampak tudi organizirana in načrtna človekoljubna dejavnost. Zato je v župniji Škofja Loka, v okviru Izobraževalnega društva, ustanovil odsek Dobrotelost, ki je prevzel organizirano skrb za uboge.

²⁰ Povzeto po: *Primorski biografski leksikon, primorci.si, Slovenska biografija, Ognjišče 1992/2, Wikipedija.*

Filip Terčelj (1892–1946)

Leta 1918 so preuredili mestno ubožnico, da je postala spodobno okolje, z redno prehrano, čistočo in določenim redom. Tri sestre iz neke ukinjene redovne skupnosti so skrbele za postrežbo. Člani odseka so skrbeli za reveže iz mesta in okolice. K organizirani dobroteljni so spodbujali in vzgajali tudi otroke. Za Miklavža 1919 so 110 otrok obdarovali s prepotrebno obleko. V okviru Dobrotelnosti so pisali razne prošnje na pristojne urade za pomoč ubogim, sprejem pohabljenih otrok v šole in razne podpore preprostim ljudem, ki niso poznali svojih pravic. Povezovali so se celo s širšo okolico proti vojnim dobičkarjem in raznim trgovcem, ki so neupravičeno čezmerno zviševali cene. Pri tem so bili deloma uspešni, cene so postale malo znosnejše. Izzvali pa so silovit bes najbogatejših meščanov. Organizator in duša tega prizadevanja je bil kaplan Terčelj. Ti podatki so razvidni iz vizitacijskega poročila z dne 8. maja 1920, ob birmi v škofjeloški župniji.

Škofjeločani ga niso pozabili, zato so ga leta 1935 povabili v škofjeloški »profesorski ceh«, ki je združeval intelektualce, ki so bili Ločani ali pa povezani z Loko. Doajen skupine je bil publicist, urednik in politik prof. Ivan Dolenc, ostali člani pa: dr. Vilko Fajdiga, dr. Tine Debeljak, dr. Maks Miklavčič, dr. Josip Demšar, dr. Pavle Blaznik, dr. France Koblar, prof. France Planina, Maks Stanovnik, Jakob Šolar, Dora Pegam Vodnik in drugi.

V Slovenski ljudski stranki so celo razmišljali, da bi Terčelja zaradi njegovih sposobnosti in ugleda predlagali za poslanca škofjeloškega okraja na državnih volitvah leta 1938. Tudi po 2. svetovni vojni so se ga »spomnili« nekateri Ločani, eni doma, drugi v Ljubljani, oboji na oblasti. Poskrbeli so, da je lahko prišel prav na Škofjeloško, na konec Selške doline in tu, blizu svoje Primorske, doživel svoj križev pot in grob.

Glej: Albreht, I.: *Filip Terčelj*, Družina, Ljubljana, 2017, str. 95–97.

MISEL ZA KONEC

Prav Marijino slovo od Jezusa bi bilo lahko pri morebitni ponovni oživitvi Kobjeglavskega pasijona tisti dramaturški element, ki bi najprimerneje upošteval tako našo tradicijo Marijinih pasijonov kakor tudi Terčeljevo kritiko. Sposoben režiser lahko ustvari dobro in gledljivo uprizoritev. Tako bi Kobjeglavci ob stoletnici Draščkovega pasijona najprimerneje obeležili svoj slavni dogodek in počastili spomin na nekdanjega župnika, saj se je s svojo pasijonsko igro v tedanjih težkih časih uvrstil v slavno vrsto čedermacev, slovenskih rodoljubov na Primorskem. Slovenci pa bi dobili nov, sodoben Draščkov pasijon.